

*Беліков Ю. М.,**здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

ВЗАЄМОДІЇ НЕДЕРЖАВНИХ ОХОРОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ: КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Анотація. У статті досліджується взаємодія недержавних охоронних організацій з правоохоронними органами: ключові засади та напрямки вдосконалення у сфері запобігання та протидії злочинності.

Ключові слова: напрямки вдосконалення, протидія злочинності, правоохоронні органи, недержавні охоронні організації.

Постановка проблеми. Запобігання злочинності є своєрідною галуззю соціального обслуговування, що вирішує специфічними методами задачі щодо забезпечення законності, правопорядку й протидії злочинності, як одному з найбільш небезпечних, дезорганізуючих громадське життя явищ. З розвитком людства діяльність у сфері охорони правопорядку зазнала значних змін. Найважливішою з них є та, що заходи покарання почали співвідноситися із заходами попередження, профілактики, запобігання, причому в багатьох країнах світу, в тому числі в Україні, саме цим заходам сьогодні надається пріоритетне значення.

Протидія злочинності завжди була й залишається основним завданням саме правоохоронних органів. Водночас на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається широке залучення до вирішення проблем забезпечення безпеки та охорони правопорядку приватних структур. Недержавні охоронні організації, а також – служби безпеки володіють великим потенціалом та досвідом у наданні органам внутрішніх справ сприяння за вказаним напрямком діяльності.

Слід зазначити, що сьогодні у науковій літературі питанню організації взаємодії недержавних структур безпеки та правоохоронних органів приділяється значна увага. Зокрема, питанню організаційно-правових та соціологічних аспектів такої взаємодії присвячено дисертаційне дослідження Є.М. Арестової [1], питанню соціальних наслідків взаємодії органів внутрішніх справ та приватних охоронно-детективних підприємств – дослідження Ю.І. Єфанова [2], питанню взаємодії служб кримінальної міліції та недержавних детективних й охоронних служб – дослідження С.Л. Коршунова [3].

Разом з тим важливе значення для взаємодії зацікавлених суб'єктів має з'ясування принципів, на яких вона ґрунтується. Це пояснюється тим, що в основі будь-якої діяльності лежать основні ідеї, якими керуються люди, організації та інші учасники правоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. До ряду важливих принципів взаємодії належать: законність, самостійність і розмежування компетенції.

Законність – принцип принципів, що є складовою частиною найбільш загальних конституційних положень, які мають визначальне значення для діяльності всіх органів держави.

Цей принцип передбачає суворе дотримання всіма органами, посадовими особами й громадянами законів та інших нормативних актів держави [4].

У процесі здійснення взаємодії необхідно дотримуватися розмежування компетенції. Це означає, що суб'єкт взаємодії не повинен здійснювати невластиві йому функції. Тим самим виключається не лише дублювання дій, але й підвищується ефективність спільної діяльності.

За допомогою організації взаємодії ОВС з суб'єктами приватної охоронної діяльності досягається максимально повне використання можливостей кожної із взаємодіючих сторін, які використовують різні засоби й методи вирішення завдань, що стоять перед ними.

Цим врешті-решт і забезпечується успішне досягнення загальних цілей [5].

Велику допомогу в організації ефективного використання потенціалу приватних охоронно-розшукових структур для боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку здатні надати створені на території ряду регіонів України Координаційні Ради при УВС-ОВС по взаємодії з охоронно-розшуковими структурами.

Основними цілями діяльності Координаційної Ради при УВС-ОВС є:

1. Підвищення результативності спільної діяльності органів внутрішніх справ і недержавних (приватних) охоронно-розшукових структур з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження та припинення злочинів та правопорушень, захист усіх форм власності.

2. Розвиток сучасного, цивілізованого ринку охоронних і розшукових послуг.

3. Створення системи взаємодії та координації діяльності підрозділів УВС-ОВС та недержавних охоронних структур.

4. Підвищення ефективності контролю за здійсненням недержавної охоронної діяльності.

З набуттям чинності Законом України «Про охоронну діяльність» [6], який містить Розділ V «Взаємодія суб'єктів охоронної діяльності з правоохоронними органами та громадськістю», можливість організації взаємодії недержавних охоронних організацій та пра-

воохоронних органів набула правового підґрунтя. Як зазначається у статті 18 цього Закону, «суб'єкти охоронної діяльності та правоохоронні органи можуть спільно організувати взаємодію і надавати взаємодопомогу у діяльності, що спрямована на попередження, припинення і розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення охорони громадського порядку» причому «заходи із взаємодії із правоохоронними органами не можуть порушувати зобов'язання суб'єктів охоронної діяльності за договором щодо надання послуг з охорони.».

Як показало наше дослідження на даний час є невирішеність ряду проблем правового та організаційного характеру, що заважають ефективному залученню недержавних охоронних організацій до забезпечення правопорядку.

Зазвичай взаємодія між ОВС та приватною охоронно-розшуковою структурою ґрунтується на абстрактному договорі який і повинен грати роль юридичної підстави для такого співробітництва у сфері охорони громадського порядку.

Невизначені і функції співробітника приватної охоронно-розшукової структури в нештатній ситуації.

За допомогою організації взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ і недержавних охоронних організацій досягається максимально повне використання можливостей кожної із взаємодіючих сторін, які використовують різні засоби і методи вирішення поставлених перед ними завдань. Цим, врешті-решт, і забезпечується успішне досягнення загальних цілей [7].

Належним чином організована взаємодія органів внутрішніх справ із суб'єктами, що беруть участь у вказаній сфері діяльності, дозволить максимально використовувати їхні сили і засоби, сприяти одне одному і надавати підтримку в розв'язанні завдань, що стоять перед ними.

У процесі взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ і недержавних охоронних організацій спостерігається злиття характеру і змісту їх дій щодо охорони правопорядку, тому відсутність в однієї із сторін конкретних завдань, невідповідність до процедури взаємодії, відсутність довіри до іншої сторони виключають можливість налагодження реального співробітництва або роблять його значною мірою неефективним.

Отже, спробуємо диференціювати відносини, які складаються між підрозділами органів внутрішніх справ і недержавними охоронними організаціями. Їх умовно можна поділити на організаційно-розпорядничі та функціональні.

Організаційно-розпорядничий взаємозв'язок обумовлюється, насамперед, чинниками, які діють у даній галузі законодавства, зокрема Законі України від 20 грудня 1990 року «Про міліцію» [5], що наділяють співробітників органів внутрішніх справ низкою владно-розпорядничих повноважень стосовно суб'єктів недержавної охоронної діяльності. Організаційно-розпорядничий взаємозв'язок носить постійний і обов'язковий характер та проявляється, головним чином, у здійсненні органами внутрішніх справ ліцензування та контролю за діяльністю недержавних охоронних організацій.

Функціональна взаємодія являє собою добровільне ділове співробітництво підрозділів органів внутрішніх справ із недержавними охоронними організаціями у процесі здійснення ними тих чи інших видів професійної діяльності.

Продумана та правильно організована взаємодія органів внутрішніх справ із приватними охоронними службами, які діють у сфері забезпечення безпеки, дозволить не лише підвищити ефективність їхньої роботи, але й істотно розширити можливості кожної з взаємодіючих сторін, що особливо важливо в умовах ускладнення криміногенної обстановки.

Вказані тенденції наголошують на потребі організації взаємодії недержавних охоронних організацій з органами внутрішніх справ на якісно новому рівні, насамперед за рахунок створення на підприємствах особливих служб безпеки. Проте, лише створення подібних підрозділів у ряді випадків не дає очікуваного ефекту.

У підрозділів органів внутрішніх справ та недержавних охоронних організацій головним функціональним обов'язком є протидія злочинним посяганням. Зважаючи на той факт, що недержавним охоронним організаціям регулярно доводиться боротися з протиправними проявами, їх юридичні права у сфері попередження та припинення правопорушень є дещо обмеженими. Разом з тим взаємодія недержавних охоронних організацій з підрозділами Державної служби охорони при МВС України істотно розширює можливості у сфері забезпечення правопорядку. Об'єктивні засади взаємодії недержавних охоронних організацій проявляються в тому, що значна частина персоналу цих підприємств представлена колишніми співробітниками правоохоронних органів, а вони, у свою чергу, у більшості випадків професійно володіють знаннями про структуру, форми і методи діяльності відповідних відомств, у них збереглися тісні особисті зв'язки зі співробітниками органів внутрішніх справ.

Досвід іноземних країн, зокрема Німеччини, Франції, Японії, підтверджує, що взаємодія досліджуваних нами суб'єктів на надійній правовій основі має за результат не лише спільне докладання зусиль і можливостей, але й їхнє примноження. Приватні фірми, які спеціалізуються у сфері безпеки, використовуються спецслужбами навіть при здійсненні заходів по забезпеченню охорони закордонних державних діячів у ході їхніх офіційних візитів.

Одним з різновидів взаємодії виступає «стихійна взаємодія». Вона нерідко приймає перекручені, навіть протиправні форми, ставлячи деяких державних службовців у залежність від недержавних охоронних організацій, що є одним із джерел корупції у правоохоронних органах. Стосовно чинного законодавства України можна констатувати, що воно обмежується в цьому плані лише загальним декларуванням контролю з боку органів внутрішніх справ та прокуратури за діяльністю недержавних охоронних організацій, у тому числі через право видачі ліцензій для здійснення такого роду діяльності.

Крім викладеного, необхідно також констатувати, що законодавство, яке регулює діяльність органів вну-

трішніх справ в Україні, залишає поза увагою існування в Україні недержавних охоронних організацій, не врегулює питання взаємодії міліції і недержавних охоронних організацій в попередженні та припиненні правопорушень. У зв'язку з цим, існують всі передумови для внесення доповнень до Закону України «Про міліцію» у вигляді окремого розділу з наступною назвою «Взаємовідносини міліції з недержавними охоронними організаціями».

З метою реалізації першого елемента взаємодії, а саме формування дієвої нормативно-правової бази у вказаній сфері, пропонується затвердити відомчим нормативним актом МВС України «Положення про Раду взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з уповноваженими представниками недержавних охоронних організацій та їхніх об'єднань».

Мета створення Ради полягатиме у сприянні формуванню державної політики в охоронній галузі, зміцненні законності, а також участі МВС України, суб'єктів господарювання і громадських організацій у сфері охоронної діяльності у формуванні демократичної правової держави і громадянського суспільства.

Як наслідок, до складу Ради мають входити представники органів законодавчої та виконавчої влади, неурядових і громадських організацій, ветерани правоохоронних органів, науковці, експерти, фахівці професійної охоронної діяльності.

Діяльність органів внутрішніх справ та недержавних охоронних організацій щодо попередження різного роду правопорушень являє собою багаторівневе цілісне утворення – систему. Невід'ємним елементом цієї системи виступає «інформаційний механізм», який забезпечує відтворення структури, принципів функціонування, процесів навчання і запам'ятовування досвіду.

Окреслене коло завдань відповідає головним положенням Закону України від 4 лютого 1998 р. «Про Національну програму інформатизації» [8], відповідно до якого, інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки (ст. 1 Закону).

У ст. 2 цього ж Закону закріплено, що Національна програма інформатизації визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Основоположною рисою взаємодії недержавних охоронних організацій з органами внутрішніх справ у сфері попередження правопорушень складає взаємний обмін інформацією та інформаційними даними про злочини та правопорушення проти життя, здоров'я та майна клієнтів цих організацій.

Сьогодні недержавні охоронні організації вже налагодили механізм співробітництва між собою, що ґрун-

тується на створенні різного роду об'єднань, центрів, асоціацій тощо, у рамках яких відбувається активний обмін інформацією та послугами. Разом з тим доводиться погодитися, що підрозділи органів внутрішніх справ практично не беруть участі в роботі названих вище організацій.

Поряд з цим чинне законодавство України належним чином не регулює питань співробітництва у сфері інформаційного обміну між недержавними охоронними організаціями та органами внутрішніх справ України. Аналогічний стан справ спостерігається і у законодавстві зарубіжних країн. Так, у Законі Російської Федерації від 11 березня 1992 р. «Про приватну детективну та охоронну діяльність в Російській Федерації» та Законі Республіки Польща від 22 серпня 1999 р. «Про охорону осіб і майна» не врегульовано питання інформаційного обміну між державними та недержавними охоронними організаціями.

Вбачаючи таку правову прогалину, можна погодитися з думкою Є.Н. Арестової, що «Дуже обмежені можливості організації легальної взаємодії приватних розшукових (охоронних) підприємств, об'єднань, служб безпеки та ОВС, у свою чергу, все частіше призводять до виникнення ситуації, коли досягнуті в цій сфері домовленості носять неофіційний характер. Це стимулює появу деяких негативних тенденцій в розвитку взаємовідносин... Зокрема, досить широке поширення отримала практика, коли недобросовісні представники приватних розшукових і охоронних служб вступають у неділові відносини із співробітниками державних правоохоронних органів, що у свою чергу, веде до корупції особового складу ОВС» [9]. Підвищення рівня ефективності роботи недержавних охоронних організацій могло б здійснюватися за рахунок налагодження на договірній основі доступу до інформаційних масивів та баз даних, що перебувають в органах внутрішніх справ.

Висновки. З огляду на існуючі прогалини у законодавстві, пропонуємо:

1) Внесення доповнень до Закону України «Про міліцію» у вигляді окремого розділу з наступною назвою «Взаємовідносини міліції з недержавними охоронними організаціями».

2) З метою реалізації першого елемента взаємодії, а саме формування дієвої нормативно-правової бази у вказаній сфері, пропонується затвердити відомчим нормативним актом МВС України «Положення про Раду взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з уповноваженими представниками недержавних охоронних організацій та їхніх об'єднань».

3) У Законі України «Про охоронну діяльність в Україні» закріпити положення, яке передбачатиме, що «при проведенні заходів щодо попередження правопорушень допускається встановлення уповноваженими працівниками недержавних охоронних організацій ділових контактів та здійснення інформаційного обміну, у встановлених межах, зі співробітниками правоохоронних органів та іншими, у тому числі недержавними підприємствами, установами і організаціями з метою координації спільної правоохоронної діяльності щодо попередження та припинення злочинів і правопорушень».

Література:

1. Арестова Е. Н. Организационно-правовые и социологические аспекты взаимодействия органов внутренних дел с частными детективными и охранными службами : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук : специальность 12.00.13 «Управление в социальных и экономических системах» / Екатерина Николаевна Арестова. – Москва, 1995. – С. 22.
2. Ефанов Ю.И. Социальные последствия взаимоотношений органов внутренних дел и частных детективных (охранных) предприятий : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1997.
3. Коршунов С.Л. Взаимодействие служб криминальной милиции с негосударственными детективными и охранными службами в решении частных задач оперативно-розыскной деятельности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1994.
4. Комментарий к закону Российской Федерации « О милиции» [Текст] : научно-практические рекомендации / М. Н. Маршунов. – М. ; СПб. : ГЕРДА, 1998. – С. 253.
5. Чистоклетов Л. Г. Взаємообмін інформацією у механізмі взаємодії суб'єктів приватної охоронної діяльності з органами внутрішніх справ / Л. Г. Чистоклетов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 2. – С. 139-149.
6. Закон України від 22 березня 2012 року № 4616-VI «Про охоронну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>.
7. Комментарий к закону Российской Федерации « О милиции» [Текст] : научно-практические рекомендации / М. Н. Маршунов. – М. ; СПб. : ГЕРДА, 1998. – С. 253.
8. Закон України від 4 лютого 2013 року № 74/98-ВР «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.
9. Арестова Е. Н. Взаимодействие органов внутренних дел с частными детективными и охранными предприятиями, объединениями, службами безопасности / Екатерина Николаевна Арестова // Вопросы совершенствования правоохранительной деятельности органов внутренних дел. – М. : МЮИ МВД РФ, 1996. – С. 16-21.

Беликов Ю. М. Взаимодействие негосударственных охранных организаций с правоохранительными органами: ключевые принципы и направления совершенствования в сфере предупреждения преступности

Аннотация. В статье исследуется взаимодействие негосударственных охранных организаций с правоохранительными органами: ключевые принципы и направления совершенствования в сфере предотвращения и противодействия преступности.

Ключевые слова: направления совершенствования, противодействие преступности, правоохранительные органы, негосударственные охранные организации.

Belikov M. Interaction with private security organizations law enforcement agencies: key principles and ways of improvement in crime prevention

Summary. This article examines the interaction of non-governmental security organizations with law enforcement agencies: key principles and directions of improvement in the prevention and combating of crime.

Key words: areas for improvement, against crime, law enforcement, private security organizations.